

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library

S.D.P.B.

Coll. No. 133.

Title NIRUKTA 7th & 8th ADHYAYA.

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No. : 133

Subject : Vinayaka-Philology

Title : Vinayaka-Sevent, and some other Vinayaka

Author : H. Y. Joshi

Scribe : _____

Date of the work : _____

Date of the Ms. : _____

Place of the work : _____

Place of the Ms. : _____

Size : 8.3" by 4.7"

Extent : 31 vols.

Language : Sanskrit

Script : Devanagari

Remarks : Incomplete, begins from 7th Adhyaya and ends at 8th Adhyaya after completing 8th Adhyaya.

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ अथातो देवा
तं दद्यान्निनामानि प्राक्षान्यसुतीनां देवतानां तद्देवतमि
त्याचरुते सैषा देवतोपपरोक्षायत्कामञ्जुषिर्यस्यां देव
तायामार्थपत्यमिच्छन्सुतिं प्रयुक्ते तद्देवतः समं वीनव
तितास्त्रिविधश्चः परोक्षज्ञताः प्रत्यक्षज्ञता अध्या
त्मिकाश्च तत्र परोक्षज्ञताः सर्वाभिर्नामविभक्तिभिर्युज्यं
ते प्रथमपुरुषैश्चाख्यातस्य ॥ १ ॥ इन्द्रो हिव इन्द्र इन्द्रो ह

शिव्या इन्द्रमिच्छाधिनो हृद्दिन्देणोते नृशत्रो वेविषाणा इ
न्द्राय सामगायतनेन्द्रादृते पवते क्षम किंचनेन्द्रस्यनुवा
र्याणि प्रवोचमिन्दे कामा अयंसयंसतेत्यथ प्रत्यक्षज्ञा
ता मध्यमपुरुषयोगास्त्वमिति चैतेन सर्वनाम्ना ॥ त्वमि
न्द्रबलादधि विन इन्द्रमधोजहीत्यथापि प्रत्यक्षज्ञता
स्तोतारो भवन्ति परोक्षज्ञतानि स्तोतव्यानि ॥ माचिदुन्यदि
वांसतकरवा अनिप्रगायतोपप्रेतकशिकाश्चेतयधमि

तथा ध्यात्वा उन्नमपुरुषयोगाश्च मिति चैतेन सर्वनाम्ना ॥
॥ २ ॥ यथैतदिदं वैकुण्ठो जलवसूक्तं वागां चरणीयमिति परोक्षत
ताः प्रत्यक्षताश्च मंत्राश्च यिष्ठाश्च लघुश्राद्धात्मिका अथा
पिस्तुतिरेव नवतिनाशावादिदं यस्य नुवीर्याणि प्रवोचमिति
अथैतस्मिन् सूक्ते आयाशारेवनस्तुतिः सुवहा अहर्माही
त्यां नृयासं सुवर्चमुखेन सुश्रुत्वा कर्माणां नृयासमिति तदे
तच्छ्रुत्वा लमा ध्वयवेयाज्ञेषु च मंत्रेषु थापिशापथातिशायो ॥ अ

ग्रामुरीयुषादियातु धानो अस्मि ॥ अधासवीरैर्दशानि विर्या
या इत्यथापि कस्य चिन्नावस्या चिरव्यासा ॥ नमृत्करांसीदुम
तं न तर्हि तमश्वासी तमसा गूलुमग्रे ॥ अथापि परिदेवता
कस्माच्चिन्नावाता सुदेवो अथ प्रपतेदना वृत्ता न विजानामि
दिवेदमस्मीत्यथापि निंदो प्रशंसे ॥ केवलं लघो नवति केवा
लादी ॥ नो जस्येदं पुष्करिणी ववैरमेत्येवमह सूक्ते दूतनि
दम्वक्षपि प्रशंसा चैव मुच्चावचैरनि प्रायेक्षणी मंत्रदृष्ट

यो न वंति ॥ ३ ॥ तद्येनादिष्टदेवतामंत्रास्तेषु देवतोपपराचाय
 देवतः स यज्ञो वा यज्ञांगं वा दैतदेवता न वंत्यथान्यत्र यज्ञाया
 जापत्या इति याज्ञिकानां रात्रं सा इति नैरुक्ता अपि वा सा काम
 देवता स्यात्प्रायो देवता वा सित्याचारो ब्रह्मलं लोके देवदेवत्व
 मति एव देवत्वं पिष्टदेवत्वं याज्ञदेवतो मंत्र इत्यपि ह्य देवता दे
 वताव स्तुत्यं ते यथा श्वप्रवृत्तीन्योषधिपर्यंतानि ॥ ४ ॥ अथा
 व्यष्टीदं दानि सतमन्येता गं वृत्तिवार्थानां देवतानां प्रत्यक्षदृश्य

३

मेतद्भवति मा १

देवताया एक आत्मा ब्रह्म धारयत
 एकस्यात्मानो न्ये देवाः प्रत्यंगा निभवंत्यपि च सत्त्वानां प्रवृत्ति
 त्समन्निर्गम्यः सुवंतीत्याहुः प्रवृत्तिसार्वनाम्याच्चेतरेत
 रजन्मानो न वंतीतरेतर प्रवृत्तयः कर्मजन्मान आत्मजन्मान
 आत्मैवेष्टारथो न वत्यात्मा श्व आत्मा युधमात्मेषव आत्मा स
 वे देवस्य देवस्या ॥ ५ ॥ तिस्र एव देवता इति नैरुक्ताः अग्निः ए
 धिवी सानो वायुर्वज्रो वांतरिचिच्छानः सूर्यो ह्यस्तानस्तासां

माहाभागादकैकस्याअपिबहुनिनामधेयानिभवंत्यपि
वाकर्मपृथक्काद्यथाहोताध्वर्युर्ब्रह्मोक्षातत्येकस्यस
तोपिवाप्यथगेवस्यः पृथग्विस्तृतयोनवन्तितथानिधानानि
यथोएतत्कर्मपृथक्कादितिबहवोपिविभज्यकर्माणिकयुस्मि
न्नसंस्थानैकत्वंसंज्ञागैकत्वंचोपेक्षितव्यंयथापृथिव्यामनुष्याः
परावोदेवा इतिस्थानैकत्वंचसंज्ञागैकत्वंचदृश्यतेयथापृथि
व्याः परमैवेनचवायवादित्याभ्यांचसंज्ञागोप्तिनाचेतरस्यलो

४

श्री. ना ५

कस्यत्तत्रैतन्नरराष्ट्रमिव॥६॥ आयाकारचिंतनं देवतानां पु
रुषविधास्फरित्येकंचेतनावद्विस्तृतयोनवन्तितथानिधा
नान्यथापिपौरुषविधिकैरुगैः संस्रयन्ते। शुष्मातंडुलसुवि
रस्यबाहुयसंगृन्नामघवन्काशिरितै। अथापिपौरुषवि
धिकैर्द्वयसंयोगैः। आघान्याहरिन्यामिंद्रयादि। कुल्याणी
जृयासुरांगृहेतो। अथापिपौरुषविधिकैः कर्मभिः। अर्द्ध
इपिवैचुषस्थितस्याआक्रतंरुग्ध्रीहवं॥७॥ अपुरुषवि

धास्यरित्यपरमपितुयदृश्यतेपुरुषविधंतद्यथाग्निवधिरा
 दित्यः पृथिवीचंद्रमादित्यथोरतनावद्धिस्ततयोन्नवती
 त्यचेतनान्यप्येवंसूयंतैयथाहप्रचरतीन्योषधिपर्यंतानिय
 थोरतत्पौरुषविधिकैरंगैः संसूयंतइत्यचेतनेष्वेतद्भव
 त्पञ्चकंदंतिहरितेभिरासन्निरितियावस्तुतिर्यथोरतत्पौरु
 षविधिकैर्द्रव्यसंयोगैरित्येतदपितादृशमेवसुखंरथंयुयु
 जेसिंहंनमिति नदीस्तुतिर्यथोरतत्पौरुषविधिकैः क

धुरश्चि

मनिस्थिते १॥

१. ~~विष्णोः~~ पितृपितादृशमेव होतुश्चित्पूर्वेहविरद्यमाशतेति
 यावस्तुतिरेवापि बोधयति धास्युरपि वा पुरुषविधानामेव
 सतां कर्मात्मानरते स्फुर्यथायज्ञो यज्ञमानस्येषचारव्यान
 सयमः॥८॥ इति सप्तमाध्यायस्य प्रथमः पादः॥८॥ ३॥ इति
 स्रएव देवता इत्तां पुरस्तात्तासां नक्तिसाहचर्यं व्याख्यास्या
 मोथैतान्यग्निनीक्षी न्येयं लोकः प्रातः सवनं वसंतो गायत्री
 विष्टुक्तो मंत्रयंतरं सामयेच देवगणाः समाम्नाताः प्रथमेष्टा

नेप्तायाष्टचितीलेतिस्त्रियोथास्यकर्मवहनंचदविषामावा
हनंचदेवतानांयच्चदाष्टीविषयिकमग्निकर्मैतदथास्यसं
स्तविकादेवाइंद्रः सोमोवरुणाः पृजत्यस्रतवआग्नावैश्रवं
चदविर्नत्वकंसस्तविकीदशतयाषुविद्यतेथायाग्नापौष्णं
हविर्ननुसंस्तवस्तत्रैतांविनक्तस्ततिमृचमुदाहरंति॥शा
एषात्वेतश्चावयनुप्रविधाननष्टपशुर्भुवनस्य॥गोपाः॥स
त्वेतेन्यःपरिददत्तिनृन्योग्निर्देवेभ्यःसुविदत्रियेभ्यः॥पूषा

वैतःप्रथावयविधाननष्टपशुर्भुवनस्यगोपाइत्येषदिस
वेषांनृतांगोपायितासत्वेतेन्यःपरिददत्तिनृन्यइतिशां
शयिकःसूतीयःपादःपूषापुरस्तात्स्यान्वादेशइत्येक
मग्निरुपरिष्ठात्तस्यपुकीर्तनेत्युपरां॥अग्निर्देवेभ्यःसुविद
त्रियेभ्यः॥सुविदत्रंघनंनवतिविंदतेर्वैकोपसर्गादिदातेर्वा
स्याध्वपसर्गात्॥शा॥अथैतानांइत्येकान्यंतरिचलोकोमा
ध्यंदितंसवतंग्रीष्मस्त्रिष्टुप्चदवास्तोमोबृहत्सामयेचदेव

गणाः समाम्नाता मध्यमे स्नाने याश्च स्त्रियो यास्य कर्म रसानु
प्रदानं वृत्रवधो याचका विद्वज्जतिरिन्द्र कर्मैव तदयास्य
संस्तविका देवा अग्निः सोमो वरुणः पूषा बृहस्पतिर्बल्लण
स्पतिः पर्वतः ऊसो विष्णुर्वायुरथापि मित्रो वरुणो न च संस्तू
यते एष्मरुदेण च सोमो वायुना च पूषा वा ते न च पर्जन्यः ॥३॥
अथैतान्यादित्य न क्रीन्यसौ लोकस्वतीय स वनं वषजिगता
सहृदशस्त्रोमो वै रूपं सामये च देवगणाः समाम्नाता उन्नमे

9

स्नाने याश्च स्त्रियो यास्य कर्म रसानुप्रदानं रश्मिनिश्चर सध
रां यक्तु किं चित्सवद्विक भूतमादित्य कर्मैव तच्चंद्रमसा
वायुना संवसरेण तिसंस्तवः ॥४॥ एतेष्वेव स्नाने व्यूहेष्टु
शुंदः स्तोमपृष्ठस्य न क्तिशेषमनु कल्पयित शरदनुष्टुबेक
विंशस्त्रोमो वै राजं सामेति पृथिव्या यत नानि देमंतः पंक्तिः
स्त्रिणवस्त्रोमः शाकुरं सामेत्यंतरिक्षाय तनानि शिशिरोम
तिष्ठंदा स्वयस्त्रिंशस्त्रोमो वै रवंतं सामेति द्यन क्रीना ॥५॥ मं

ग्रामननां दं सिद्धादनाय जुयंते सामसंमितमृदास्त्र
 तेवचिसमंमेतदिति नैदानागायत्रीगायते स्तुतिकर्मणास्त्रि
 गमनावाधिपरातागायतो मुखद्वयपतदिति च ब्राह्मणं ॥ ६ ॥
 उल्लिपुस्नाता नवतिस्त्रिहते वास्यान्कांतिकर्मणा उल्लिपि
 णावेत्योपमिकमुल्लिपं स्नायतेः ककुक्कजिनी नवतिक
 ऊकुक्कजजते वीकिते वतुष्टुबनुष्टो ननाज्ञायत्रीमेव
 त्रिपदां सती चतुर्थेन पादेनानुष्टोततीति च ब्राह्मणं ॥ ७ ॥

दुस्यपरिबर्हर्हणं त्यंक्तिः पंचपदा त्रिष्टुप् सोत्तत्फत्तरपदा
 कातुत्रिता स्यात्रीर्णतमं छंदस्त्रिवद्वजस्तस्य स्तोत्रतीति
 वायत्रिरस्तोत्रत्रिष्टुप् त्रिष्टुप् स्वमिति विज्ञायते ॥ ८ ॥ जग
 त्गततमं छंदो जलचलगतिर्वाजिलात्यमानो सृजदिति च
 ब्राह्मणं विराड्विराजना वा विराधना वा विषापणा वा विरा
 जना संपूर्णचरा विराधना दूता चरा विषापणमदधिका
 चरा पिपालिक मध्येत्योपमिकं पिपालिकापे लुते गति

कर्मणाः॥ इतीमा देवता अनुक्रांताः सूक्तभाजो हवि
नजिज्ञाता जश्नयिषाः काश्चिन्निपातना जायाता निध
नैः संयुज्य हविश्चोदयती पायवृत्रघ्न इंदायां होमुव इति
तान्यथेके समामनंति नृयां सिनुसमाम्ना नायुसंविज्ञा
न नृतं स्यात्साधन्यस्तु तित समामनेथोत कर्मनिर्दिष्टि
देवितां स्तोति वृत्रहा पुरंदर इति तान्यथेके समामनंति नृ
गंयि नृयाम्ना ताद्यं जनमावृंतु तत्र स्या निधानस्य नवति
यां सिनुसमाम्ना ॥

यथा वायुः पृथुचुक्षिता यौदनं देहि स्नाताया वुलेपनं
पिपासते पानीयमिति ॥ इति सप्तमाध्यायस्य द्वितीयः
पादः ॥ अथातो वृकमिष्यामोग्निः पृथिवीस्नानस्तं प्र
थमं व्याख्यास्यामोग्निः कस्मादग्रणी न वित्यग्रं यज्ञेषु प्रा
णीयते गंनयति संनममानो कोपनो नवतीति स्तोलाष्टी
विनकोपयति न स्नेहयति त्रिन्यत्राख्याते न्यो जायत इ
ति शाकपूणि रित्ता वक्ता दग्धदानीता सखत्वे ते रका

रायः सम्यमाना सोऽग्निमित्योपमिकं घृतस्य धारा उद
 कस्य धाराः समिक्षेन संतनसतिराप्नोति कर्मवानमति
 कर्मदा। ताञ्च षास्मो हयति जातवेदाः। हयति प्रेष्यक
 मविहयतीति समुदाहृमिर्मधुमां उदारदित्यादित्यमुक्तं
 मयं ते समुदाध्येषोऽद्य उदैतीति च ब्राह्मणं मयापि ब्राह्मणं
 भवत्यग्निः सर्वदेवता इति तस्योत्तरान्नूयसे निर्वचनाया॥
 ॥४॥ इन्द्रं मित्रं वरुणं मग्निमाजुरथो दिव्यः सुपुष्पैर्भुजता

एकं सदि प्रावहु ॥१॥

~~मृतं कर्म~~ धावदंत्यग्निं यमं मातरिश्वा नमाजुः॥
 इममेवाग्निं महातंचात्मानमेकमात्मानं ब्रह्म धामे धा
 विनोवदंतीदं मित्रं वरुणं मग्निं दिव्यं च गरुतमंतं दिव्यो
 दिविजोगरुत्मान्गरावा नुवत्तामहात्मेति वायस्क
 सूक्तं न जते यस्यैह विनिरुप्यते यमेव सोऽग्निर्निपातमेव
 तेऽतरे ज्योतिषीयते न नाम धेये न जते ॥५॥ इति सप्तमा
 ध्यायस्य तृतीयः पादः ॥४॥ अर्जुनातवेदाः कस्माज्जाता

निवेदजातानि नैवं विदुर्जाते विद्यत इति वा जातवि
 श्रोवा जातधनो जातविद्यो वा जातप्रज्ञा नो यत्र जातः पशु
 न विंदत तज्जातवेदसो जातवेदस्त्वमिति ब्राह्मणं तस्मा
 सवन्ति नृपशवोऽग्निमन्ति सर्पं ताति च तस्यैषा नवति ॥ १॥ जा
 तवेदसे सुनवामसो ममराता युतानि दद्याति वेदः ॥ स नः
 पर्षदति दुर्गाणि विश्वानां देवसिंधुं इति तात्पर्यम् ॥ जात
 वेदस इति जातवेदस्यां वैवं जातवेदसे च यि सुनवामसो

ममिति प्रसवाया ॥ १॥

~~ममिति प्रसवाया~~ ममिषवाय सोमं राजानं मेमेत मराता
 यतो यस्यार्थमनिस्सो निदद्याति निश्चयेन ददति नस्माक
 रोति सोमो दददित्यर्थः ॥ स नः पर्षदति दुर्गाणि विश्वानि
 दुर्गमाणि स्थानानि नादेव सिंधुं नावा सिंधुं सिंधुं नावानदी
 ज्वलदुर्गं महाकुलां तारयति दुर्गारितात्यग्निरिति इति
 नितारयति तस्यैषा परा नवति ॥ १॥ प्रनूनं जातवेदसमश्च
 हि नो भूतवाजिनं इदं नो बृहिरासदे प्रहिणुत जातवेद

संकर्मन्निःसमश्नुवानमपिदोषमार्थस्यादश्चमिवजात
वेदसमितीदंनोबर्हिरासीदत्वितितदेकमिवजातवेद
संगा यवं नृचंदशतयीषु विद्यते यत्तु किंचिदाग्नेयंतजा
तवेदसानां स्ताने युज्यते न समन्येता यमेवाग्निरित्यप्ये
ते उत्र रेज्योतिषी जातवेदसा उच्यते ततो नुमध्यमः । अत्रि
त्वं तसमनेव योषा इति तत्पुरस्ताद्धारव्या तमथा सा वा
द्विदुःकुतं जातवेदसमिति तदुपरिष्ठाद्धारव्या स्यामोय

१३

स्तु सूक्तं भजते यस्मै हविर्निरुप्यते यमेव सोऽग्निर्जात
वेदानि पातमेव ते उत्र रेज्योतिषी यते न नाम धेये न भज
ते ॥ ३ ॥ इति सप्तमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥ ४ ॥ ॐ वैश्वान
रः कस्मादिश्वान्नरान्नयति विश्व एनं नरानयंतीति वापि
वा विश्वानर एव स्यात्पत्यतः सर्वाणि नूतानि तस्य वै
श्वानरस्तस्यैषान्नवति ॥ ५ ॥ वैश्वानुरस्य सुभूतो स्यात्
राजा हि कुंभुर्वनानामग्निः श्रीः ॥ इतो जातो विश्वमिदं

विद्वेषे वै नरो यतते सूर्येण । इतो जातः सर्वमिदमग्निविष
 व्यति वै श्वानरः संयतते सूर्येण राजायः सर्वेषां नूताना
 मग्निश्रयणीयस्तस्य वयं वै श्वानरस्य कल्याणं मतौ स्या
 मेति तत्को वै श्वानरो मध्यम इत्याचार्या विषकर्मणा ह्येनं
 स्तोति ॥ १॥ प्रहृष्टं वृषभस्य वोचं यं पूरवो वृद्धां स
 चंते । वै श्वानरो दस्यं मग्निं धिक्वा अधूना काष्ठा अवर्ष
 रं नेतुं प्रवृत्तं मितं माहात्म्यं वृषभस्य वर्षिचुर

१४

प्रायश्चित्तः

५

~~प्रायश्चित्तः~~ पूरयितव्यामनुष्या वृद्धां मेघदहनं सचंते
 सेवंते वर्षकामादस्य दस्यते च यार्था उपस्यं त्यस्मिन्
 सावपदासयतिकमणितमग्निं वै श्वानरो घ्नन्वाधूना
 दपः काष्ठा अग्निन चं वरं मेघमथासावादित्य इति पूर्व
 याज्ञिकाः ॥ १॥ एषां लोकानां रोहेण सवनानां रोह आ
 स्मातो रोहास्तस्य वरो हश्चिकीर्षितस्तामनुजतिं होताग्नि
 मारुते शस्त्रे वै श्वानरा येण सूक्तेन प्रतिपद्यते सोऽपि न

२५

विष्णुश्चैश्वर्यते त्वेव हि दिविष्टो अरोचते त्वयापि हविषा
तायं सूक्तं सौर्यवैश्वानरं तवति ॥ ५ ॥ अयमेवात्यग्निवैश्वानर
इति शाकपूणिर्विश्वानरादेते उत्तरे ज्योतिषा वैश्वानरो यं यत्रा
न्यां जायते कथं न्ययमेतान्यां जायत इति यत्र वै द्युतः शरण
मग्निदं तियावदनुपातो न वति मध्यमधमैविता वद्भवत्कदके ध
नः शरारोपशमन उपादायमान एवासंयं संपद्यत उदको पशर
रदाप्तिः ॥ ६ ॥ अथादित्याडुदीचिषथमसमावृत्त आदित्येकं

संवामणिं वापरि सृज्य प्रति स्वरे यत्र शुभ्र गोमयमसंस्पृश्यं धा-
 रयति तत्प्रदीप्यते सोयमेव संपद्यते तथा प्याह वैश्वानरो यतते
 सूर्येणेति । न च पुनरात्मानात्मा संयतते न्येनैवान्यः संयतत इत
 इममादधत्यमुतो मुष्य रश्मयः प्राडर्नवंतीतो स्याद्विषस्तयो
 नसिः संसंगं दृष्ट्वेमवक्षतः ॥ ७ ॥ अथ यान्येता न्यो तमकानि
 सूक्तानि नागानि वासा वित्राणि वा पौष्णानि वा वैष्णवानि वा तेषु
 वैश्वानरायाः प्रवाहा अनतिष्यन्नादित्यकर्मणा चैनमस्तोष्यन्ति

१६

कक्षेषु त्वस्तमेषाति विपर्ययित्यादि ग्रयेष्वेव हि सूक्तेषु वैश्व-
 नरायाः प्रवाहा नवंत्यग्नि कर्मणा चैनं स्तोतीति ददसाति वद-
 साति पचसाति यथो एवैतद्वर्षकर्मणा ह्येनं स्तोतीत्यस्मिन्नप्ये-
 तदुपपद्यते ॥ ८ ॥ समानमेतदुदकमुच्चैत्यवचादितिः । नृमिपुत्र-
 न्याजि न्वंति दिवं जिह्वत्यग्रयः ॥ इति सानिगद्व्याख्याता ॥ ९ ॥
 इति सप्तमाध्यायस्य पंचमः पादः ॥ १० ॥ ॐ नृहंति यानं हरयः
 सुपर्ण अपौवसाना दिवमुत्पतंति । तत्राववृत्तं स दनादृतम्

स्यादिद्युतेनष्टथिवाक्कयते। तल्लंनिरयरांरात्रिरात्यस्यदरय
 सुपर्णहरणाआदित्यरश्मयस्तेयदासुतोवांचः पर्यावर्ततेस
 हस्थानाडदकस्यादित्यादथघृतेनोदकेतष्टथिवाक्कयतेचत
 मित्कदकनामजिघर्त्तः संचतिकर्मणोथापिब्राह्मणंनवत्यग्निर्वा
 इतोवृष्टिसमारयतिधामच्छदिविन्तुत्वावर्षतिमरुतां। सृष्टां
 ष्टिनयंतियदासावादित्योऽग्निंरश्मिभिः पर्यावर्ततेथवर्षतीति
 पृथोरनद्रोहात्परावरोहश्चिकीर्षितइत्याम्नायवज्रनादेतन्नव

१४

ति॥ जमदग्निजिरादुरिति जमदग्निः प्रजन
 ना॥ नथोवाप्रज्वलिता॥ नवा॥ ॐ लि॥ १॥

वभनिपथोरनंत

नमस्तिवाध

तिष्ठतिरतश्च। रश्मिवैश्वानरोऽदराकपालोऽनवतीत्यनिर्व
 चनंकपालानिनवत्यस्तिहि सौर्यैककपालः पंचकपालश्च
 योरतश्चासरांनवतीतिब्रह्मनक्तिवादानिहिब्राह्मणानिनव
 तिष्ठथिवावैश्वानरः संवसरोवैश्वानरोब्राह्मणोवैश्वानरइति
 यथोरतन्निवि सौर्यवैश्वानरानवतीत्यस्यैवसावनवतियो।
 विद्वोमानुषान्योदादेदित्येषहि विद्वोमानुषान्योदादयति
 यथोरतच्छांदोमिकं सूक्तं सौर्यवैश्वानरंनवतीत्यस्यैवतंनव

जमदग्निजिरादुरिति जमदग्निः प्रजमिताग्नेप्रज्वलिताग्ने

मपोयत्तुणिश्चरतिप्रजानन्मृद्धमूर्तमस्मिन्धीयतेमृद्धयिः सर्वे
षांभूतानांभवतिनक्तमग्निस्ततःसूर्योजायतेप्रातरुद्यन्मरुतवप्र
भांतेतांमन्यंतेयज्ञियानांदेवानांयज्ञसंपादिनामपोयत्कर्मचर
तिप्रजान्सर्वाणिष्ठानान्यनुसंचरतेत्वरणांमोस्तस्योत्तरान्नयमे
निर्वचनाय॥५॥स्तोमेनृद्विदेवासोअग्निमजीजनंछक्तिंनरो
दमिप्रां॥तमूअन्नएवब्रूधुवेकंसुवधः॥पचतिविश्वरूपाः॥स्तो
मेनृद्विदेवाअग्निमजनयत्कर्मनिघावाष्टयिष्योः॥परसंतम

१७

कर्वंस्त्रेक्षनातायष्टयिष्यामंतरिहोदिवीतिशाकएणिर्यदस्यदि
विनृतोयंतदसावादित्यइतिब्राह्मणंतदग्नीहोत्यस्तौत्यथैनमे
तयाक्षीहोत्यस्तौति॥६॥युदेदेनमदधुर्यज्ञियासोदिविदेवाः
सूर्यमादितेयांयदाचरिषूमिषुनावन्तामादित्वापश्यन्नुवन्त
निविश्वा॥यदेनमदधुर्यज्ञियाःसर्वेदिविदेवाःसूर्यमादितेःपु
त्रंयदाचरिषूमिषुनौप्राडरन्तांसर्वदासद्वारिणानुषाश्वा
दित्यश्मिषुनौकस्मान्मिनोतिश्रयतिकर्माथुइतिनामकर

णस्त्वाकारोवानवतिः परोवनिर्वसिमाश्रितौवन्योन्यंनयतोव
 बुतोवामनुष्मिथुनावप्येतस्मादेवमेयंतावन्योन्यंवतइतिमवा
 येनमेतयाग्रीक्षत्यस्तौति॥७॥यत्रावदेतेअवरःपरश्चयहन्योः
 कतरोनौविवेद।आशैजुरिषधमादंसर्वायो नक्षत्रयुतं कइदं
 विवोचत्।यत्रविवदेतेदैव्योहोतारावयंचाग्निरसौचमध्यमःक
 तरोनौयजेतृयोवेदेत्याशक्तुवंतितस्मदमदनंसमानख्यानास्तुति
 तस्तेषांयुक्तंसमाश्रवानानांकोनइदंविद्वत्ताहितस्योत्रराज

२०

यमेभिर्द्विजासु॥८॥यावन्मात्रमुषसोनप्रतीकंसुपर्णेष्विवस
 तमातरिश्वः।तावद्धृत्कपयज्ञमायन्त्राह्मणोहोतुरवरोनिषाद
 त्।यावन्मात्रमुषसःप्रत्यक्तंनवतिप्रतिदशनिमित्तिवास्तुकपमान
 स्यसंप्रत्यर्थेप्रयोगइहैवनिधेहतिथयासुपर्ण्यःसुपतनारता
 रात्रयोवसतेमातरिश्वंज्योतिर्वर्णस्यतावडपदक्षतियज्ञमांगह
 न्त्राह्मणोहोतास्याग्नेर्होतुरवरोनिषादहोतृजपस्त्वमग्निर्वैश्व
 नरीयोनवतिदेवसवितरेतंत्वावृणतेग्निहोत्रायसहपित्रावैश्व

नरेणोतिममेवाग्निं सवितारमाह सर्वस्य प्रसवितारं मध्यमं वोत
 मं वापितरं यस्तु सूक्तं न जते यस्मै हविर्निरूप्यते यमेव सोऽग्निर्वैश्व
 नरो निपातमेवैतत्तत्र ज्योतिष्मते न भर्तृमधेये न जते न जेतो ॥
 ॥१॥ ॥ इति सप्तमोऽध्यायः समाप्तः ॥ ॥ इति विष्णोः द्वादशोऽध्यायः समाप्तः ॥
 मं च विष्णोः सुच्यते यदेन दानि च वंति बलं वा च विष्णोः यदेनेनाग्निं च वंति
 तस्य दाता च विष्णोर्वा दास्तस्यैषा न वति ॥ १॥ च विष्णोः दा च विष्णोः
 यावद्दस्ता सोऽध्वरो यज्ञेषु देवमालते च विष्णोः दा यस्तं च विष्णोः

इति च विष्णोः सादिन इति वा च विष्णोः सानिति वा च विष्णोः सस्तु स्मात्पि
 वत्विति वा ॥ यज्ञेषु देवमालते यावन्ति स्तुतिं तिवर्द्धयन्ति पूजयन्ति तां
 वा तत्को च विष्णोः दा इति कौष्टिकः स बलधनयोर्दृष्टमस्य
 च सवविलक्ष्तिरो जसो जातमुत मत्य एनमिति वा दा थाप्यग्निं च वि
 णो दसद्वेष पुनरेतस्माज्जायते अश्मनो रंतरग्निं जुजानेत्यग्निं निग
 मो नवत्य थाप्यत्रुया जेषु च विष्णोः दसाः प्रवादान् वंति तेषां पुनः पात्र
 स्यं च पानमिति नवत्य थाप्येनं सोमपानेन स्तौत्य थाप्या ह च विष्णोः दाः

विबुधाविरोदस इति ॥ २५ ॥ अयमेवाग्निर्विष्णोदा इति शाकपूणि
 रामेयेष्वेव हि सक्तेषु दाविष्णोदसाः प्रवादा नवन्ति ॥ देवा अग्निं धार
 यन् विष्णोदात्यपि निर्गमो नवति यथो एतस्य बलधनयो ददितम इ
 तिसर्वसु देवतास्यैश्वर्यं विद्यते यथो एतदोजसो जातमुतमन्य एन
 प्रितिवा हेत्ययमप्यग्निरोजसा बलेन मथ्यमानो जायते ॥ तस्मादेतमा
 नसहसस्युदंसदसः सृनुंसहसो यजं यथो एतदग्निं दाविष्णोदसमा
 हस्य विजिह्वदविष्णोदसमव्यते ॥ विष्णोदातारस्ते चैनं जनयन्ति ॥ जषा

२६ ॥ अथ राजसूय इत्यपि निर्गमो नवति यथो एतत्तेषां पुनः पात्रा
 द्विद्विपानमिति नवताति नक्तिमात्रं तद्वति यथा वायव्यातीति स
 र्वेषां सोमपात्राणां यथो एतस्योमपात्रे नैनं स्रोतीत्यस्मिन्नप्येतद
 पपद्यते ॥ सोमं पिवमंदसानो गणश्चिन्निरिति यथो एतद्विष्णोदाः ॥ वैपि
 बुधाविरोदस इत्यस्यैव तद्वति ॥ २६ ॥ मेघं उतेव क्रयो ये निरायसेरि
 षण्यन्वालयस्वावनस्पता ॥ आयूयाधृष्टो अग्निगूर्यात्वं नेष्टा सोमं द
 विरोदः ॥ पिवेत्तु निः ॥ मेघं उतेव क्रयो बोक्ता रोयेयस्य रिष्यन्वृक्ता

नवायुयधलोअनिगूर्यत्वंनेष्ट्यादिह्याधिस्योधिषण्योधिषणाच
तोधिषणाधिषेदधत्यर्थेधीसाह्यनीतिवाधीसानेनीतिवावनस्पत
इत्येनमाहेशहिदवननानांपातावापालयितावावनंवतोतेःपिपा
नुनिःकालेः॥४॥इत्यहमाध्यायस्यप्रथमापादः॥॥॥अथात
आपियःआपियःकस्मादाप्नोतेःप्राणातेवापानिराप्रीणातातिचवा
संभवंपिधःप्रथमागामीभवतीधःसमिंधनात्तस्येषाभवति
मोहगोरोदेवोदेवान्यजसिजातवेदः॥आचवद

मित्रादृष्टिकित्वांस्तदृतःकविरसिप्रचेताः॥समिधोअद्यमनु
व्यस्यमस्यस्यदेहेदेवोदेवान्यजसिजातवेदःआचवहमित्र
महर्षिकेत्वांश्चेतनावांस्तदृतःकविरसिप्रवृद्धचेतायसेधइ
तिकाह्वोप्तिरितिशाकपूणिस्तनूनपान्नपादित्यनंततरायाः
प्रजायानामधेयंनिर्लतितमानवतिगोरचतनूरुच्यतेतताअसा
भोगासृष्टाःपयोजायतेपयसआज्यंजायतेप्तिरितिशाकपूणि
रापोवतत्वच्यंतेतताअंतरिहेतान्यत्रधिधिवनस्पतयोजाय

तत्र पधिवनस्पतिस्य रषजाय ते तस्यैषा नवति ॥ ३ ॥ तन्न नपा तयुक्त
 तस्य या नामध्या समुजन्त दया सुजिक। ममानि धानि रुतयुक्त मु
 धन्ने वृत्रा चैतरा पृथु धुरं नः ॥ तन्न नपा तयुक्त तस्य या ८ नान्यत्तस्य या
 नामधुना समंजन्त दय कल्याणजिक मननानि च नो धानि र्यञ्च स
 मर्य देवानो यज्ञं गमय नराणां सो यस्त इति काष्ठ को नरा अस्मिन्ना सीनाः
 ॥ ४ ॥ अग्निरिति शा कएणि नरैः प्रशस्यो नवति तस्यैषा नवति ॥ ५ ॥
 ॥ ६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ८ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ १० ॥ ॥ ११ ॥ ॥ १२ ॥ ॥ १३ ॥ ॥ १४ ॥ ॥ १५ ॥ ॥ १६ ॥ ॥ १७ ॥ ॥ १८ ॥ ॥ १९ ॥ ॥ २० ॥ ॥ २१ ॥ ॥ २२ ॥ ॥ २३ ॥ ॥ २४ ॥ ॥ २५ ॥ ॥ २६ ॥ ॥ २७ ॥ ॥ २८ ॥ ॥ २९ ॥ ॥ ३० ॥ ॥ ३१ ॥ ॥ ३२ ॥ ॥ ३३ ॥ ॥ ३४ ॥ ॥ ३५ ॥ ॥ ३६ ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ ३८ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ४० ॥ ॥ ४१ ॥ ॥ ४२ ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ ४५ ॥ ॥ ४६ ॥ ॥ ४७ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ ५० ॥ ॥ ५१ ॥ ॥ ५२ ॥ ॥ ५३ ॥ ॥ ५४ ॥ ॥ ५५ ॥ ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ॥ ५८ ॥ ॥ ५९ ॥ ॥ ६० ॥ ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ७० ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७६ ॥ ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ८० ॥ ॥ ८१ ॥ ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ ८४ ॥ ॥ ८५ ॥ ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ ८९ ॥ ॥ ९० ॥ ॥ ९१ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ १०० ॥

सुमन्त्रे विष्णुः ॥ १ ॥ ॥ २ ॥ ॥ ३ ॥ ॥ ४ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ८ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ १० ॥ ॥ ११ ॥ ॥ १२ ॥ ॥ १३ ॥ ॥ १४ ॥ ॥ १५ ॥ ॥ १६ ॥ ॥ १७ ॥ ॥ १८ ॥ ॥ १९ ॥ ॥ २० ॥ ॥ २१ ॥ ॥ २२ ॥ ॥ २३ ॥ ॥ २४ ॥ ॥ २५ ॥ ॥ २६ ॥ ॥ २७ ॥ ॥ २८ ॥ ॥ २९ ॥ ॥ ३० ॥ ॥ ३१ ॥ ॥ ३२ ॥ ॥ ३३ ॥ ॥ ३४ ॥ ॥ ३५ ॥ ॥ ३६ ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ ३८ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ४० ॥ ॥ ४१ ॥ ॥ ४२ ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ ४५ ॥ ॥ ४६ ॥ ॥ ४७ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ ५० ॥ ॥ ५१ ॥ ॥ ५२ ॥ ॥ ५३ ॥ ॥ ५४ ॥ ॥ ५५ ॥ ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ॥ ५८ ॥ ॥ ५९ ॥ ॥ ६० ॥ ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ७० ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७६ ॥ ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ८० ॥ ॥ ८१ ॥ ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ ८४ ॥ ॥ ८५ ॥ ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ ८९ ॥ ॥ ९० ॥ ॥ ९१ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ १०० ॥

तायक इति महतो नाम धेयं यातश्चरुतश्च भवति । स एतान्यन्तीषि
 तो यजाया न इषितः प्रेषित इति वाधा इति वा यजाया न्यष्टतरो व
 हिः परिवर्हणात्तस्यैषा भवति ॥ ५ ॥ प्रचीनं बर्हिः प्रदिशाष्टयिव्यावसो
 रस्या वृज्यते अग्रे अक्रां । यं प्रथते वितरं वरीयो देवेभ्यो अदितये स्यो
 नं । प्राचीनं बर्हिः प्रदिशाष्टयिव्यावसनाया स्याः प्रवृज्यते अग्रे अक्रां
 बर्हिः पूर्वाहेतुद्विप्रथते विकीर्णतरमिति वा विस्तीर्णतरमिति वा व
 तरं वरीयो वरं सुतरं वा देवेभ्यश्चादितये च स्यो नं स्यो नमिति मुखनाम

स्यो नं वस्यत्येतमेवितव्यं नवतीति वाधारो वजतेर्वाधवतेव विारय
 तेवतिता सामेषा भवति ॥ ६ ॥ यच्च स्वतारुर्विया विश्रयं तां पतिभ्यो नज
 नेयः शुं प्रमाताः । देवा रो वृहता विश्वमिन्वा देवेभ्यो नवत सुपायणाः
 व्यं च नवत्यठरुत्वेन विश्रयं तां पतिभ्य इव जाया उरुमैथुने धर्मे शुशो
 निषमास्म वरतरमंगमूरु देवो धारो वृहत्यो महत्यो विश्वमिन्वा विश्व
 मानिरेतियजे एह धार इति काष्ठको प्रिरिति शाक एणिरुषासानको
 षाश्च नक्ता चोषा व्याख्यातानक्ते निरात्रिनामानक्ति चूतान्य वरया येन

दत्ता
तिवा

पिवानक्ताव्यक्तवस्मत्तयोरेषानवति॥७॥ आसुष्यंतायुजतेउपा
केउषासानक्तासदतांनियोनौ॥दिव्येयोषणोबृहतासुरुक्मैअधिश्चि
यंशुकपिशंदध्मनोसेष्मीयमाणोइतिवासुष्मापयंत्यावितिवासाद
तामितिवायुस्त्रियेउपक्रांतेदिव्येयोषणोबृहत्योमहत्योसुरुक्मेसु
रोचनेअधिदध्मनेशुकपेशसंश्रियंशुकंशोक्तेर्ज्वलतिकर्मसाणे
सइतिरूपनामपिंशतेविपिंशितंनवतिदेव्याहोतारादेव्योहोता
रावयंवाधिरसौब्रह्ममस्तयोरेषानवति॥८॥ देव्याहोताराप्रथमा

२६

सुवाचानिमानायज्ञंमनुष्योयजध्ये॥प्रवोदयंताविदथेषुकारूपाच
नंज्योतिःप्रदिशादिशंतादेव्योहोतारोप्रथमोसुवाचोनिर्मिमानो
यज्ञंमनुष्यस्ययजनायप्रवोदयमानोयज्ञेषुकतरौवृत्त्यादिशिया
ष्टव्यमितिप्रदिशंतौतिस्रोदेवास्त्रिस्रोदेव्यस्तासामेषांनवति॥९॥
आनोयुज्ञंनारतातूर्यमेविलोमनुष्यदिहचेतयंती॥तिस्रोदेवाबृह
रेदंस्योनंसरस्वतास्वपंसःसदंतु॥ऐरुनोयज्ञंनारताहिप्रनरतत्रा
दित्यस्तस्यनाइलाचमनुष्यवदिहचेतयमानोतिस्रोदेव्योवहिरिदं

मुखं सरस्वती च सुकर्मणि आसीदं तु त्वष्टा नृणामि श्रुत इति नेरुक्तास्ति
 षे वास्याद्यपि कर्मणि सत्तत्ते वास्यात्करोति कर्मणि सत्तत्ते वास्यात्करोति कर्मणि सत्तत्ते वास्यात्करोति
 ॥१॥ यद्मेघावापृथिवी जनि चारूपैरपि रादुर्वना निविश्यात्तमग्रहो
 तरिषितो यजीयाद्देवं त्वष्टारमिदं यज्ञं विद्वान् यद्मेघावापृथिव्यौ
 जनयि ज्यो रूपायैरकरोद्भूतानि च सर्वाणि तमग्रहो तरिषितो यजीया
 न्देवं त्वष्टारमिदं यज्ञं विद्वान्माध्यमकस्त्वष्टेत्याहुर्मध्यमे च स्थाने समा
~~स्तस्मात्पुनस्तस्यैषा परा भवति ॥१॥~~ आविष्टो वर्धते चा

२९

न्मातो जिरिति भावः

रुद्रा सुक्तिमान्पुंस्त्वय ॥

॥ उने त्वष्टा विन्यतु जग्मूना त्वष्टा
 सिद्धं प्रतिजोषयेतो आ विवारा वेदना तत्त्वो वर्धते चारु रा सुचारु चरते
 जिह्मं जिह्वाते रूढं मुह्यतं भवति स्वयं शा आत्मयशा उपसृ उपसृ नो
 उने त्वष्टा विन्यतु जग्मूना त्वष्टा व्यापृथिव्या विति वा होरा वे इति वा
 रणा इति वा प्रत्यक्ते सिद्धं सहनं प्रत्यासेवेते ॥१॥ इत्यष्टमाध्यायस्य
 द्वितीयः पादः ॥ उवनस्पतिर्यास्यात्तस्यैषा भवति ॥१॥ उपाव
 सृजन्मन्या समं जं देवानां पाथं क्रुधुया हवीषि वनस्पतिः शमिता दे

को अग्निः स्वदं तु हव्यं मधुना च तेना उपवस जातमनात्मन्या समं जन्ते
 वानामन्नमतावतौ हव्यं विकाले काले वनस्पतिः शमिता देवो अग्निरि
 त्येते त्रयः स्वदयं तु हव्यं मधुना च तेन च तत्को वनस्पतिर्यप इति का
 ऋको अग्निरिति शाक पूणि सस्यैषा परा नवति ॥ २॥ अंजंति त्वामध्वरे
 देवयंतो वनस्पते मधुना देव्यो नाय ह्यस्तिष्ठा इविणो हर्धत्ता घृष्टा च यो
 मातुरस्या उपस्यो अंजंति त्वामध्वरे देवान् कामयमाना वनस्पते मधुना
 देव्यो न सृते न सृष्टुर्ह्यस्तिष्ठा इविणो निचनो धास्यसि यदा ते क्षतः क

२८

यो मातुरस्या उपस्यो अंजंति त्वामध्वरे देवान् कामयमाना वनस्पते मधुना
 ॥ २॥ देव्यो वनस्पते हव्यं विदिरण्यपर्णप्रदिवस्ते अर्थं प्रदक्षिणिदु
 शनयो निरुय्यं तस्य वक्षि पथि नारजिष्ठे ॥ देव्यो वनस्पते हव्यं
 विदिरण्यपर्णप्रदिवस्ते अर्थं प्रदक्षिणिदु शनयो निरुय्यं तस्य वक्षि पथि नारजिष्ठे ॥
 अर्थं पुराणस्ते सोथेयं ते प्रब्रूमाय तस्य वह पथि नारजिष्ठे ॥ ३॥ वनस्पते रशु
 नया निरुय्यं पृष्ठं तमया वयुना निविधा वदही देवचा दिधिषो हव्यं वि

अर्चदातारममृतेषु वोचः॥ वनस्पतेरशानयातिरयसु रूपतमयावयु
 नानिविद्वानस्यज्ञानानिषजानचददेवाश्चतुर्दंवाधिप्रबुद्धिचदातार
 ममृतेषु च देवेषु स्वाहास्ततयः स्वाहेत्येतस्मिन् आदेति वा स्वावागादेति
 वा स्वंपादेति वा स्वाकृतं हविर्जुहोतीति वा तासामेषा सवति॥ ५॥ सु
 द्योऽज्ञातो व्यमिमीत यज्ञमग्निर्देवानां मम वत्सुरोगाः॥ अस्य होतुः पु
 दिश्यत वा चिस्वाहास्ततं हविर्दंनु देवाः॥ सद्यो जायमानो निरमिमी
 त यज्ञमग्निर्देवानां मम वत्सुरोगा म्यस्य होतुः प्रदिश्यतस्य वाच्यास्य

२०

स्वाहास्ततं हविर्दंनु देवा इतीमा आग्नीदेवता अनुक्रां
 ता अथ किं देवताः प्रयाजानुयाजा आग्नेया इत्येके॥ ६॥ प्र
 याजान्मे अनुयाजांश्च केवलान् ऊर्जस्वितं हविषो दत्तनागं
 घृतं चापां पुरुषं चोषधीनामग्नेश्च दीर्घमायुरस्तु देवाः॥ त
 व प्रयाजा अनुयाजाश्च केवलान् ऊर्जस्वितो हविषः संतु ना
 गाः॥ तवाग्नेयुजो श्यमस्तु सर्वस्तु न्येन मन्तां प्रदिशश्च त
 म्रः॥ आग्नेया वै प्रयाजा आग्नेया अनुयाजा इति च ब्राह्मणं

छंदो देवता इत्यपरं छंदां सिवै प्रयाजाः छंदां स्य नु याजा इति
 च ब्राह्मण मृगु देवता इत्यपरं मृतवो वै प्रयाजाः पशवो नु या
 जा इति च ब्राह्मणं प्राण देवता इत्यपरं प्राण वै प्रयाजाः अपा
 नाः अनु याजा इति च ब्राह्मण मातृ देवता इत्यपरं माता वै
 प्रयाजाः प्रजाः अनु याजा इति च ब्राह्मण माग्नेया इति त्रुष्टि
 तिर्नक्तिमात्रमिति रक्मि मर्थं पुनरिदमुच्यते यस्त्यै देवता ये
 ह विगृहीतं स्यात्तां मनसा ध्यायेद्वषट्कारिष्यन्निति हविना

३०

यत्ते तन्मो तान्येका दशा प्री सुक्तानि तेषां वा सिष्ठ मात्रेयं
 वाध्यं गुणैर्मदमिति नाराशं सवंति मै धाति थं दै र्घतम
 संप्रेषिकमित्युक्तयवंत्यतो न्या नित नून पा त्वंति त नून पा
 त्वंति ॥ १ ॥ इति अष्टमोऽध्यायः ॥ ॥ अथ यानि दृष्टि व्याय
 तनानि सत्व स्रुतिः नंतं ते तान्यतो नु क मिष्या मस्तेषाम
 श्वः प्रथमा गामी न वत्य श्वोद्या रद्या तस्तस्यैषान्न वति ॥
 ॥ अथो वोऽहो सुखं रथं हसना मुपमं त्रिणः ॥ शेपो रोम

एवं तौ नेहौ वारिन्मंडूकं इच्छते प्रायेण दोषं परिस्त्रवः॥ अथो बोद्ध्या
सुखं बोद्ध्या सुखमिति कल्याणं नाम कल्याणं पुण्यं सुहितं न
वति मानोद्याख्यातस्तस्यैषा न वति॥ २॥ मानो मित्रो वरुणोऽ
यमायुरिंद्रश्चक्षुःक्षामरुतः परिरथान् यद्वा जि नो देव जातस्य
सप्तैः प्रवक्ष्यामो विदधे वीर्याणि यद्वा जि नो देवैर्जातस्य सप्तैः
सरणस्य प्रवक्ष्यामो यत्तु वीर्याणि मानस्तु मित्रश्च वरुणश्च
यमायुश्चक्षुःक्षामरुतः इन्द्रश्चौरुक्षयणरुतः एतैराजैति वा